

in het machtige zelfbeheerschen, dat aan den vorm een vastheid geeft, als ware hij uit steen gehouwen.

Het brutaalste van zijn werk gaf Degas met zijn monotypen van bordeelen en vooral met dat verschrikkelijke „La fête de la patronne”, (nr. 199) waarmee we in denzelfden poel van verdierlijking zijn afgedaald, als dien waarin Bruegel ons met zijn „Bedelaars” voerde. Constantin Guys — „de eerste teekenaar van het moderne leven” — zooals Baudelaire hem meesterlijk-raak roemde en aan het publiek bekend maakte, heeft nooit die walging gevoeld.

Het is opvallend, hoe Degas zijn pastels van lateren datum langdurig overwerkte, de eene kleur rauw over de andere zette, op zulke wijze, dat de onderste lagen steeds doorschemeren; dat procédé van het overladen met kleurstof — beslist is daar beïnvloeding van het eene materieel op het andere, van den Degas-boetseerder of den Degas-pastellist — neemt niets van de frischheid en zuiverheid der kleur weg; hij verkrijgt daardoor diezelfde rijke samenstelling van den toon en den als 't ware geboetseerden, vasten vorm, dien we b.v. bij den ouden Rembrandt en Hals roemen. Het heeft zijn belang deze werkwijze te stellen naast die van Hans von Marées (geboren 1837), van dezelfde generatie als Degas. Ook von Marées was een eeuwig onvoldane, die steeds zijn doeken overwerkte (vooral de vleeschdeelen der figuren), maar, ongelukkig genoeg, het materiaal niet ontdekte, waarmee Degas de verbazendste resultaten bereikte: de pastel. Von Marées' heerlijk, groot doek, „Paardenmenner met nymphen” (München, Staatsgalerie), dat bij een eersten indruk als een pastel van een zeldzame schoonheid aandoet, blijkt bij nader bekijken een olieverfschilderij te zijn. Op rijperen leeftijd hielden beide schilders van een arceeringsgewijze plaatsen der laatste verflaag, om het modelé alle kracht bij te zetten en het tevens met het vlak te verzoenen, een werkwijze die von Marées op de muurschilderijen te Pompeï had opgemerkt. Waar het bij Degas slechts aanvankelijk een groot verlangen was frescoschilder te worden, zou datzelfde verlangen de hoofdbekommernis van von Marées' loopbaan als schilder blijven. Aan von Marées viel één enkele maal een opdracht te beurt — de wandschilderingen in de bibliotheekzaal van het Aquarium te Napels — en op zijn verdere leven zou de tragedie wegen van den man, die, tot de ontdekking van zijn ware roeping als frescoschilder gekomen, nooit meer de kans zou krijgen zijn opvatting anders dan op doek en met olieverf vast te zetten. Bij Degas echter, die in één der vier grootere composities uit zijn vroegere jaren ¹⁾ „Semiramis contruisant une ville” (een onafgewerkte studie) uitstekende stijlkwaliteiten aan den dag legde, zou men in de daaropvolgende werken nergens het gebrek aan een wand gevoelen,

¹⁾ Van 1860 dateert „Jeunes filles spartiates provoquant des garçons à la lutte”; van 1861 „Semiramis construisant une ville”; van 1865 „Malheurs de la ville d'Orléans” en ten slotte „La fille de Jephté”, een doek dat volgens M. P. Jamot tusschen 1856 en 1860, volgens M. M. Guérin tusschen 1865 en 1870 zou geschilderd zijn.